

Báró Bánffy Dezső

Budapest, május 23

Hosszu hónapok keserves szenvedésének vetette végét a kegyes halál. Báró Bánffy Dezső ma éjjel öt perccel egynegyed három után elhunyt. Ebben a pillanatban utolsó találkozásunk impressziója ébred fel bennünk egész erejével. Mikor ott ültünk vele szemben az íróasztalánál s mosolygó arccal ugyan, de elfulladás beszéddel diktálta a „Pesti Napló” számára a vezércikket.

— Végtelenül sajnálom — mondta — hogy nem szólalhatok fel a bankvitában. Annyi mondani valóm volna . . .

S háromnegyed óra alatt csillogó, gondolatokban gazdag cikket mondott tollba. A kegyelmes asszony aggódva szorgoskodott körülötte:

— Ne fáraszd magadat, Dezső, megárt!

Báró Bánffy Dezső azonban nem abból a fából volt faragva, hogy megijedjen akármitől is a világon. Se embertől, se veszedelemtől. Gyönyörű kék szemei fáradtan csilantak fel:

— Nem árt nekem semmi! Csak legalább egy óráig beszélhetnék a képviselőházban.

Ez a vágya nem teljesedett Bánffynak. Az irgalmas sors megadta neki azt a kegyet, hogy az ország példátlan nagybecsülését utolsó órájáig józan értelemmel élvezhette. Olyan pályafutást ért meg, amely a magyar politikai karrierek közt is tüneményes. Tökéletesen a maga erejéből, harminc év alatt a kis erdélyi közigazgatási emberből lett a képviselőház elnöke, magyar miniszterelnök, főudvarmester s minden poszton, ahová a saját talentuma állította, érvényesült az ő ragyogó, színmagyar egyénisége, józan okossága, őszinte liberálizmusa és uri demokratsága. Soha sem tört meg és soha sem engedte magát a becsületes meggyőződésétől eltéríteni. Igazi férfi volt. Az ő imponálóan nagy stilusa bukása után jelentkezett egész erejében. Híres mondása után, hogy lesz még tettekkel tényező, félrevonult, magába mélyedt s megtalálta önmagát. Nekünk, akiknek kijutott az a kivételes szerencse, hogy gondolkodásának ezt az átalakulását közelebbről kísérhettük figyelemmel, minden újabb találkozás vele valóságos reveláció volt. Hogy Magyarország törvénykönyvének egyik legdicsőségesebb fejezetét megírta, kezdte még egyszer, új szemmel és változott felfogással nézni ezt a papirosalkotmányt. Kétségbeesett izgalommal látta, mennyire jogtalan és mennyire gyöngé nemzet vagyunk. Megcsinálta az új párt programjával a maga politikai hitvallását.

— Ez a maximum, amit elérhetünk — mondta — de a minimuma is annak, amivel beérhetjük. Becsületes magyar politikusnak ez legyen a katekizmusa.

Az újabb csalódás, a magyar társadalomnak saját érdekeivel szemben való érzéketlensége sem csüggesztette el. Szent meggyőződése volt, hogy el kell jönnie az időnek, amikor a nemzet megérti az ő igazát s diadalmenetben kíséri arra a helyre, amely egyéniségét, képességeit és gondolkodását megilleti, a miniszterelnöki székbe. A diadalmenetből gyászkiéret lesz. Nagy és jeles fiát veszítette el Bánffy Dezsőben az ország s a koporsójára hulló könyveinket nemcsak a részvét fakasztja, hanem nagy és pótolhatatlan veszteségünk tudata is. Az Isten kegyelme adja neki azt a zavartalan és édes pihenést, amelyikre ilyen munkás és eredményes élettel jogot szerzett!

Betegsége és halála.

Báró Bánffy Dezső állapota ez év február 24-én fordult válságosra. Régi betegségeit, cukorbetegségét és érelmeszesedését agyvérzés, továbbá agyhéjgyulladás komplikálta, amely súlyos betegség hetekig gyötörte. Gondos ápolással és orvosainak nagy igyekezetével sikerült a katasztrófát elhárítani és a közelmúlt napokban már környezetét erősen bizakodhatott abban, hogy a nagybeteg államférfi felgyógyul. Azonban a sok gyötörődés, amely a nagy betegséggel való megküzdéssel párosult, annyira kimerítették és meggyöngyítették szervezetét, hogy a lábadozó beteget láppangva, alattomosan tudogya a dás támadta meg.

Hétfőn, amikor kezelőorvosai, dr. Tihanyi és dr. Szöllősi konziliumra hívták meg báró Bánffy betegágya mellé dr. Jendrassik orvostanárt, már tüdejének mindkét szárnya erősen ellobosodott, úgy hogy a tudományos értekezés eredménye szomorú, vajmi kevés reménységgel biztatható. A beteg állapotát válságosnak találták és a katasztrófa bekövetkezésének idejét órák kérdésének mondták.

Mindezek ellenére, a nagy beteg ellentáloképességére való számítással, már tegnap úgy hitték orvosai, hogy talán mégis sikerül báró Bánffy megmenteni az életnek. A nagy beteg fekvő államférfi pillanatra sem vesztette el öntudatát, noha sűrűn lepték meg gyilkos lázrohagok. Táplálékot is rendszeresen vett magához, minden nehézség nélkül fogyasztotta el étkezés idején pohár langyos tejt.

Ma este még olyan volt állapota, hogy mellette tartózkodó orvosa egészen megnyugtató információt adott a betegről. Ugy nyilatkozott éjjel után, hogy báró Bánffy állapota, noha változatlanul rossz, a gondalomra nem ad okot. Közeli katasztrófára gondolni sem kell, a beteg nyugodtan fekszik, hőmérséke és érverése a körülményekhez mértén egészen kielégítő.

Két óra után azonban, nagyon váratlanul, rohamosan emelkedett a beteg hőmérséke, amely gyötrő lázzá növekedett majd, amilyen gyorsan magasra szökött a test hősege, olyan sebességgel szállott megint alá. Szívverése eközben annyira elgyöngült, hogy éter-injekcióval igyekeztek elhaló vérkeringését életre keltetni.

A végső percek közeledtek. A bimbó-utcai palota fölött már negyed háromkor ott suhogott a fekete halál és csak az orvosok tudták mesterségesen továbbítani öt percig életben tartani a beteget. Báró Bánffy Dezsőt két óra husz perckor megváltotta nagy szenvedéseitől a halál. Csöndesen, a halálküzdő legkisebb megnyilvánulása nélkül, mintha jöttévolna zárta volna le szemét, meghalt báró Bánffy Dezső.

Utolsó perceiben is ott voltak ágya mellett övéi, felesége, gyermekei, veje és fivére, akik, noha nem érte őket készületlenül a katasztrófa, lesújtottan, kétségbeesetten és nagy fájdalommal övezték körül Bánffy elhülő tetemét.

Bánffy Dezső karrierje.

Báró Bánffy Dezső, volt magyar miniszterelnök Bánffy Dániel és Léczfalvi Gyárfás Anna fia Kolozsvárott született 1843. október 28-án. A gimnáziumot ugyanott végezte, azután a lipcei és berlini egyetemeket látogatta és hosszabb utazásokat tett külföldön. Visszatérve, gazdálkodott, majd mint a balközép híve, részt vett a politikai életben is. A fuzió után 1875-ben Belső-Szolnok vármegye főispánja és Kővárvidék főkapitánya lett. A megyék új beosztása után Szolnok-Doboka vármegye élére lépett, mint főispán. Később Beszterce-Naszód vármegyéjét is ő igazgatta és egyúttal mint királyi biztos, rendezte a naszódai iskolai és ösztöndíj-alapokat, mint erdészeti kormánybiztos pedig a volt második román határvédelemmel szemben vitás ügyét. E tevékenységének maradandó emléke az e rendezést szabályozó törvény. Ezen érdemeiért nyerte előbb a Lipót-rendet, majd a Szent István-rendnek lovagi keresztjét. Az erdélyi református egyházkerületnek főgondnokául is megválasztották.

(A vaskezü királyi biztos.)

Mint Erdély egész északi részének kormányzója, határozott és erélyes fellépése miatt már akkor igen fontos tényezője volt a magyar politikai életnek. Megyében szinte ellenállás nélkül biztosította a kerületeket a kormánypart részére. A nemzetiségi tekintetben annyira exponált területen erős és hajtathatatlannak képviselője volt a magyar állam tekintélyének.

Az a meggyőződése, hogy nemzetiségi gyűlések tartása éppen nem engedhető meg, ellenkezésbe hozta őt a Szápary-kabinettel, úgy hogy lemondott a főispánságról, miután a királyi biztossága és kormánybiztossága, az illető ügyek lebonyolítása után különben is megszűnt. Annál meglepőbb volt reá nézve Szápary miniszterelnök azon elhatározása, melylyel őt szemelte ki az 1892. tavaszán összeülő országgyűlés elnökéül. Személyes tekintélyének, családja ősi presztízsének és az erdélyi református egyház főgondnoki állásának köszönhető, hogy Szilágysomlyónak mindaddig szélsőbal kerülete őt küldötte az országgyűlésre.

Mint a képviselőház elnöke is pártember maradt. Kötelességének tartotta magát egészen azonosítani a kormány politikájával és annak sikerét tőle telhetőleg előmozdítani. A különböző pártok vezetőivel tanácskozásokat folytatott a házszabályok szigorítása érdekében, de törekvése nem vezetett eredményhez. A szabadelvű párton belül heves ellenzője volt a nemzeti párttal való fuzionak.

(A kormányelnöki székben.)

Midőn 1894. június elején a Wekerle-kabinet állása megingott és a szabadelvű párt nem fogadta el Khuen-Hédervary bánnak Bécsben kitűzött jelöltségét, a király az ő véleményét is kikérte a politikai helyzet felől és miniszterelnöksége már akkor szóban forgott. De ő szükségesnek tartotta, hogy még a régi, bár némileg megújított kormány vigye keresztül a főrendiházban leszavazott törvényjavaslatokat.

A Wekerle-kormány bukása után, és miután a horvát bán ismételt jelöltsége és ezzel együtt a fuzió terve újabb is megújult és Széll Kálmán vonakodott kabinetet alakítani, a király 1895. január 14-én őt bizta meg az új kabinet megalakításával.

Programjában, az egyházpolitikai törvényeknek a felekezetre nézve lehető kiméletes végrehajtása mellett hangsúlyozta az 1867-iki kiegyezés törhetetlen fentartását és a magyar állami eszme teljes érvényesítését.

Kormányának megalakításában aránylag igen csekély körből választhatott. A szabadelvű párt vezető férfait a lépő kabinet küzdőelmei egy időre kizárták a kombinációból; a nemzeti párt egyes tagjaival folytatott alkudozásai nem vezettek eredményre. Ezért az új minisztériumot hivatalba lépésekor nem igen tartották életre valónak.

A még hátralévő egyházpolitikai törvényeket sikerült a főrendiházzal is elfogadtatnia és így a kormány első feladatát teljesíthette. Nagy diadala volt Bánffynak Agliardi pápai nuncius ellen való fellépése és ebből következőleg gróf Kálnoky közös külügyminiszter bukása. Bánffy e kérdésben teljes ösztönösséget vezetett diadalra. E diadal elvi jelentősége abban állott, hogy éppen e gyengének és engedékenynek vélt kormány sikerrel érvényesítette befolyását a magyar ügyekbe való illetéktelen beavatkozás ellen. Azóta a minisztérium állása a képviselőházban is megszilárdult. A szabadelvű párt azon tagjai, kik az egyházpolitika miatt kiléptek, visszatértek a párt kebelébe, úgy, hogy ennek már magában véve is megvolt a többsége és nem szorult a szélsőbal támogatására. E párt harcias elemét különben is Bánffy magatartása Kossuth temetésekör és a közjogi alap erős hangoztatása nagyon elidegenítették a kormánytól. Viszont a millennium megünneplése és az a felfogás, hogy a nemzetnek e nagy ünnep alkalmára egységesnek kell mutatkoznia, a kormány iránt enyhébb magatartásra bírta a nemzeti pártot és annak vezérét, Apponyi Albertet, ki 1895. karácsonyán kiadta a jelszót, hogy a nemzeti ünnep évét a pártok közötti fegyverszünettel (treuga dei) kell megülni.

Az ezredévi kiállítás megnyitása, a királynak és udvarnak itt tartózkodása a nemzet és király teljes egységét mutatták és fényes diadalát jelölték Bánffynak és kormányának. E diadalt csak igen csekély részben zavarta némely főúri körök tartózkodó magatartása és személyes frondeja Bánffy ellen. Az egyházpolitikai törvények végrehajtása is nagyobb izgalom nélkül történt meg. Ritkán mentek végbe választások a kormányra nézve oly kedvező körülmények közt, mint 1896. október végén. A kormány, mint előre látható volt, óriási többséget nyert; a nemzeti párt felényire apadt; a szélsőbalnak az egyházpolitikai ellenzékhez hajló szárnya (Ugron) szinte megsemmisült. Bizonyos, hogy ez eredményben része volt a kormány egyre növekedő és kiméletlenül felhasznált befolyásának, a pénznek és katonaságnak. De ily nagy és általános eredmény mégis csak azáltal volt elérhető, hogy az ellenzék elvesztette a talajt az országban. Azon ép-

pen nem helyeselhető erőszakoskodások, melyeket Bánffy eszközei a felvidéken a néppárt ellenében alkalmaztak, minden bizonyossággal csak onnan eredtek, hogy Bánffy a revízió jelszava alatt meginduló, a feudális urak és az alsó papság egy része által támogatott, osztrák minta után szervezett mozgalomnak jelentőségét nagyon is túlbecsülte.

Mennél csekélyebbre fogyott számban az ellenzék, annál erősebben ostromolta Bánffy a választási visszaélések miatt, melyekért egyedül őt tette felelőssé. Ez ostromban a nemzeti párt járt elől. Az ellenzék elkeseredését nem igen csökkentette még Bánffynak a katonai oktatás terén kivívott nagy diadala sem. Az új honvédtisztis iskolák felállítására nem csupán a király teljes bizalmát tanúsította Magyarország és kormánya iránt, hanem egyúttal teljesítette a nemzeti párt programjának legfőbb óhaját és így teljesen alkalmas volt a fuzió megteremtésére. Ez azonban nem jött létre: az ellenzék és különösen a nemzeti párt új alapokat talált Bánffy megtámadására, kormányzásának szellemében és annak egyes tényeiben. Így a bünvádi eljárás törvényjavaslatának tárgyalásánál az ellenzék nem elégedett meg a veszedelemben vélt sajtószabadság védelmével, hanem obstrukciója által lehetetlenné tette a cukorprémiumokról szóló sürgős törvény elintézését és így megalkuvásra és különösen a sérelmesnek talált 16. szakasz módosítására kényszerítette Bánffy. A többség egy részében akkor erősen nyilatkozó törekvés a házszabályok szigorítására és a klotür behozatalára még jobban elkeserítette a számára csekély és törvényesen érvényesülni sehogy sem bíró ellenzék.

(A delelőn.)

Ekkor, 1897. őszén, állott delelőjén Bánffy kormánya és hatalma. Az egyházpolitikai reformok okozta viharok elűltek; a törvények végrehajtása nagyobb nehézségekbe sehol sem ütközött. Amennyire csak lehetséges volt, mindenütt a leghatározottabban érvényre juttatta az állami szempontot. Megtette ezt Horvátországgal szemben is, hol a király látogatása alkalmával Zágrábban igen élesen nyilatkozott a magyarok iránti ellenszenv. A hivatalos ország rosszalta ugyan e tüntetéseket és erősen hangsúlyozta a Magyarországgal való kapcsolatot — Zágráb városa még diszpolgárává is választotta Bánffy — de a magyar király és kormánya jelenlétekor Zágrábban végbement zászlóvetés mégis világosan mutatta, hogy a tulzokban és az utánuk induló ifjúságban él Jellachich hagyománya. Bánffy az orvosságot abban kereste, hogy az 1868. XXX. t.-c. adta jogánál fogva bizonyos ellenőrzés alá vette a horvát tartományi kormány tevékenységét. Erélyesen lépett fel a szerb kongresszussal szemben is, melyben a radikális párt kerekedett felül, amennyiben csakhamar feloszlatta. A veszályos tevékenységet kifejtő oláh bizottságot, melynek kebelében meghasonlás tört ki s melynek feloszlását már a Wekerle-kormány elhatározta, Bánffy végleg megsemmisítette. A felvidékre átcsapó cseh agitáció legalább nagyobb eredményeket nem bírt még felmutatni. A kormány teljes nyugalmat bírt biztosítani mindenütt, anélkül, hogy szükség lett volna szigorúbb rendszabályok biztosítására. Ez a konzervatív összetartás legjobban kitűnt a szocialisták és különösen a mezei munkások mozgalmának elfojtásában. Nemcsak a fővárosi rendőrség és csendőrség járt el ebben teljes kiméletlenséggel, hanem a mezei munkásokról szóló, az összes országgyűlési pártok által elfogadott törvény is igen határozottan pártját fogja a birtokos osztálynak. Bár az 1897-ik aratás a legrosszabbakhoz tartozott, az állam pénzügyeinek egyensúlya nem ingott meg. Az ausztriai viszonyok bomlása még erősebbnek tüntette fel az egységes Magyarországot és még jobban kiemelte ennek európai jelentőségét. E jelentőséget ismerte el II. Vilmos német császár 1897. szeptember 27-én tartott híres felköszöntőjében. Másrészt Ferenc József királyunknak az az elhatározása, hogy szobrokat emeltet a nemzet nagyjainak Budapesten, teljesen egységesnek mutatta a királyt nemzetével, melynek dicső hagyományait akkor is elismeri, midőn azok nyílt ellentétben állanak családja törekvéseivel. Ily viszonyok közt az 1894-iki még oly erős ellenzéki szellem az országban szinte megszűntnek látszott.

Csakhamar fordulat állott be, melyet az osztrák állapotok binyodalmai idéztek elő. A gazdasági kiegyezése megújítása végett a Bánffy-kormány kezdettől fogva tárgyalat az egymást gyorsan felváltó osztrák kormányokkal. E tárgyalások Badeni gróffal teljes eredményre is vezettek; Bánffy Magyarország javára megváltoztatta a fogyasztási adók beszédében eddig folytatott eljárását; az ausztriaiak viszont azt remélték, hogy a magyar kvóta felemelése ezért megfelelő kárpótlást fog nekik nyújtani. Csakhogy a két parlament kvóta-küldöttségeinek alkudozásai az osztrákok roppant tulzolt követelése miatt nem vezettek eredményhez. Még nagyobb baj volt az, hogy a német opposzió elszántsága Badeni ellenében, mely különösen az 1897. őszi hónapjaiban dühöngő obstrukcióban nyilvánult, teljes lehetetlenné tette a kiegyezés törvényes, a parlamentek által becikkelyezett

megkötését, melyet az 1867. XII. t.-c. előir. Bánffy eleinte kötelezőnek tartotta e formát, később azonban, az ausztriai viszonyok gyógyíthatatlannak látva, zürzavara arra kényszerítette, hogy belenyugodjék abba, hogy a kiegyezés Ausztriában a kormány rendelkezése után (14. §) lépjen életbe, melyet aztán a Reichsrath elé terjesztenek. Badeninek 1897 november 23-án történt bukásakor már csak egy hónap maradt hátra a gazdasági szerződések lefektetéséig. Így Bánffy, egyetértésben a nemzeti párt vezetőivel, kijelentette, hogy az 1867. XII. t. alapján Magyarország már csak önálló rendelkező jogánál fogva hosszabbítja meg a vámterület közösségét egy évvel, feltéve, hogy ez idő alatt létrejöhet Ausztriával a kiegyezés. Így éppen az a kormány, melynek kezdetől fogva leghatározottabb célja volt az 1867-iki kiegyezés teljes fentartása, nem járt el annak szavai szerint. De már az új törvény magyarázatánál megszünt a Bánffy és az ellenzék közti egyetértés. Amellett a németek obstrukciójának folytatása Badeni utóda Gautsch, majd Thun alatt is, lehetetlenné tette a kiegyezés végleges megkötését. A tárgyalások egyre folytak és Bánffy még azt az eredményt is kivívta, hogy az osztrák kormány ellállt a junktímtól, vagyis elismerte, hogy a kvóta kérdése és a gazdasági szerződések egészen külön tárgyalandók és intézendők el.

(Harc az osztrákokkal.)

Thun, aki a németek ellenzékét a Reichsrathban sehogy sem bírta elcsendesíteni, az ausztriai alkotmány önkényes módosítására és új munkabíró Reichsrath egybehívására gondolt, hogy így a kiegyezés ezen az uton mehessen végbe. Bánffy utját állotta Thun alkotmányellenes szándékainak és emellett az Ischiben tartott finácskozások alkalmával törhetetlenül fentartotta Magyarország jogait. E tárgyalásokat Budapesten, majd Bécsben folytatták és fejezték be, hol azon ismeretes, de akkor titokban tartott formulában állapodtak meg (ischli klauzula), hogy ha 1903. év végéig a két állam között a vám- és kereskedelmi ügyre vonatkozólag kölcsönös megalkuvás nem jönne létre, egy a magyar törvényhozás újabb határozatáig a tényleges és csak a viszonyosság alapuló gazdasági közösség tartatik fenn. A helyzet feszültségét fokozta a bizonytalanság a kvóta kérdésében. Bánffy mindig határozottan tiltakozott ama feltevés ellen, mintha a kormány eleve belenyugodott volna a Magyarországra eső százalékos jelentékeny fölemelésébe, de azért e gyanút teljesen eloszlatni nem bírta. Az ellenzék az 1898 őszi összeülő országgyűlésen ügyesen és kíméletlenül felhasználta a helyzetet. A kormány a budget tárgyalását óhajtotta; az ellenzék ezt megakasztotta. Eleinte nem vallotta be az obstrukció szándékát s csak azt hangoztatta, hogy az országgyűlés nem engedhet a kormánynak szabad kezét, míg a leglényegesebb kérdésben, az Ausztriához való viszony megállapításában, nem lát tisztán. Az osztrák kormányra való tekintet, valamint az ischli klauzula időbeli közzétételétől várható rossz hatás megakadályozta Bánffyt az egyre sürgetett döntő nyilatkozatok megtételében. Ezalatt az ellenzéknek annyi elvi és személyes ellentét által elkülönített pártjait összeforrasztotta a Bánffy személye s rendszere elleni közös gyűlölet. A Hodossy által szerkesztett feliratot már valamennyien aláírták.

(A bomlás.)

A vitából lassankint valóságos parlamenti forradalom fejlődött, aminőhöz hasonlót a magyar országgyűlés napjainkig alig látott. Minden incidenst bevonták a vitába; Bánffy ellen legkevésbé sem válogattak az eszközökben; még azt a királyi elhatározást is, hogy boldogult Erzsébet királyné szobra jusson a Hentzi monumentuma helyébe, ellene fordították. A harc szinte szünet nélkül folyt és a kormánynak még arra sem lehetett kilátása, hogy a budget helyett legalább két hónapra szóló indennitást szavazzon meg neki a ház. Ekkor támadt a többség körében az a gondolat, hogy a lex Tisza által a többség pártíjjal a kormánynak eleve is megadja a felmentést a meg nem szavazott költségekkel való kormányzásra vonatkozólag. Csakhogy a terv a többség körében is ellenállásra talált. A pártból kiléptek a disszidensek és ami Bánffy helyzetét legjobban megnehezítette, Szilágyi elnök és mindjárt ezután Láng Lajos alelnök lemondása következtében a képviselőház elnök nélkül maradt, úgy hogy aztán Madarász József vezette mint korelnök az üléseket.

A kormány belsejében sem volt már teljes az egyetértés, mit Josipovics horvát miniszter visszalépése tett nyilvánvalóvá. Az ellenzék azt hangoztatta, hogy csak Bánffy eltávolítását követeli, s hogy nem akarja megtámadni a szabadelpvű párti többség egyéb alkotmányos jogait. Bánffy és Horánszky közt ugyiszólván személyessé vált a küzdelem, mely pártbaira is vezetett (1899. január 3.). A törvényhatóságok felirata az obstrukció ellen és a kormány mellett nem bírtak a helyzeten változtatni. Budapest díszpolgárává választotta Bánffyt, de ez a kitüntetés, valamint a sajtó egy részének tüzes állásfoglalása Bánffy mellett semmi befolyással sem voltak a parlamenti harcra.

Látván, minő kárt okoz az ország érdekének, csak úgy, mint a magyar parlament jó hírének ez az áldatlan tusa, a disszidensek hozzáfogtak a békélte-

tés munkájához. Ez azonban még akkor igen lassan haladt előre, midőn a korona megbízásából Széll Kálmán vette azt kezébe. Bánffy kész volt arra, hogy teljesíti a békés kibonyolódásnak az ellenzékétől kitűzött azon előfeltételét, hogy lemond; de követelte, hogy az ex-lex állapotban, amelyben az ország a költségvetés elintézetlen voltánál fogva január 1-én tul volt, a ház szavazza meg neki az indennitást. A kibontakozás érdekében a disszidensek is támogatták ezt a kívánságot. Az ellenzék azonban nem tárgyalt azon elhatározásától, hogy inkább a végletekig viszi a dolgokat, hogysem megadja Bánffynak ezt az erkölcsi elégtételt. A többség meghajlott. Bánffy kényserülve volt a lemondás benyújtására (1899. február 26.).

Távozásakor a király Szent István-rendjének nagykeresztjével tüntette ki. A Lipót-rend nagykeresztjét már 1896-ban nyerte, az ezredéves ünnepség alkalmával. Bánffy maga a közügyektől való távozását nem tartotta véglegesnek; továbbra is az alkotmányos életben „tettekkel tényező” óhajtott maradni. Képviselői mandátumáról azonban lemondott, midőn mint királyi főudvarmester az ország zászlója lett (1899. március 2.). Aki a történeteket pártatlanul bírálja meg, épp úgy el fogja ítélni az obstrukció illegitim eszközeit, amint nem találhatja igazolhatónak azokat a heves támadásokat, melyeket Bánffy személye és hazafisága ellen intéztek.

Hogyan bukott meg Bánffy Dezső?

Csaknem tíz éve már: 1901. november 28-án, a képviselőház ülésén, a felirati vita közben mondotta el Széll Kálmán akkori miniszterelnök, hogy hogyan bukott meg Bánffy Dezső. Viharos napok voltak és Széll csillaga már lehanyatlóban. Széll azzal vádolták meg, hogy ő buktatta meg Bánffy Dezsőt.

— Amikor Bánffy Dezső éjszaka megszökött — így adta elő Rakovszky István — Széll Kálmánt Bécsben találta a király előszobájában.

Az emlékezetes ülésen hevesen és izgatottan védekezett e vád ellen Széll Kálmán, ugyanakkor nagy részletességgel elmondva, hogyan bukott meg Bánffy.

— Az én nézetem — mondotta Széll — az volt, hogy mindaddig támogatom Bánffyt, amíg az országgyűlést hosszabb időre el nem napolják, törvényellenesen fel nem oszlatják. Azután — a vámkérdésben — találtam én is egy megoldást és ezt ajánlottam a miniszterelnöknek és a mellettem ülő pénzügyminiszternek. Ekkor kötelességszerűleg az akkori kormány Ő felségének ezt a megoldást tudomására hozta s az itt mellettem ülő pénzügyminiszter szintén Bécsből visszatért, ahol erről a dologról jelentést tett, kért engem be a miniszteri szobába január 16-án és azt mondta, hogy Ő felsége a legközelebbi napokban fog hivatalni, mert tölem akarja tudni nézetemet az ország állapotáról, a felforgó nagy kérdéssel, a kibonyolításról és ezekről a javaslatokról, melyeket tettem. Mikor ezt velem közölték, hétfő volt és én rá való pénteken, 19-ikén vagy 20-ikán kaptam a parancsot Ő felségétől, még pedig báró Bánffy Dezső utján, mert ő mint miniszterelnök adta nekem át, hogy én vasárnap menjek Bécsbe. Én vasárnap, január 22-ikén mentem Bécsbe és kaptam Őfelségétől a parancsot, hogy nála jelenjek meg déli egy órakor. Ő felségénél voltam déli egy órától fél négy óráig, tehát két és fél órán át báró Bánffy Dezső tudtával és nekem sikerült Ő felségét megnyugtatni, Őfelsége előtt állásponthozat kifejeztem a proppozíciómát megmotiválni. Ő felsége kegyesen meghallgatta előterjesztésemet és másnapra odarendelt. Időközben Ő felsége báró Bánffy Dezsőt is felrendelte. Engem Ő felsége reggel ismét fogadott és egyenesen báró Bánffy Dezső urhoz küldött és én báró Bánffy Dezsővel ekképpen találkoztam a Bankgasseban Ő felsége parancsából, világos nappal. S akkor már Ő felségétől azt a megbízást kaptam — élő emberek vannak, akik ezt mind megmondhatják — hogy én közvetítem és vegyem kezembe az ellenzékkel való kiegyenlítés dolgát. Ő felsége egyenesen rám parancsolt és én elvállaltam a közvetítést a miniszterelnök mellett.

— Tudta ezt báró Bánffy? — kérdezte Rakovszky István. — Van ennek oka, miért kérdezem! Báró Bánffy tagadta!

— Nemcsak tudta báró Bánffy ezt — felelte Széll — hanem apprehendálta. Tudta, sőt minden szót, minden lépést tudott.

Szokatlan dolog, hogy aktív kormányférfi ilyen részletességgel elmondja azt, ami tulajdonképpen a király dolgozószobájában történt. Széll Kálmán érezte ezt és a nyílt ülésen mentegetőzött érte, miután szinte szó szerint elmondta, hogyan bizta meg a király a kabinetalkitással. A királyi szavak, amelyek Bánffy bukását megpecsételték, így hangzottak:

— Ugy látom, a helyzetnek az a kibonyolítása, amely szíven fekszik, hogy Magyarországon helyreálljon a dolgok rendes menete és az ország alkotmányos élete zavaroknak ki ne tétessék, úgy érhető el, ha ön azt, amit előkészített, megkötí véglegesen az ellenzékkel az egyezséget és azt keresztülviszi; és ezért, mert önt az ország, úgy látszik, óhajtja és mert én is óhajtom és akarom, vállalja el a miniszterelnökséget.

Ezekben a szavakban persze befoglaltatik, hogy Széll előkészítette az ellenzékkel való egyezséget, közvetve tehát bizony Bánffy bukását.

— Meg fogja nekem bocsájtani ő felsége — mentegetőzött azután Széll — hogy ebben a reám nézve komoly helyzetben, midőn én a magam multiában megtámadva, midőn politikai becsületemről van szó, öntudatom erejével és tiszta lelkiismerettel állok itt, ezeket nyilvánosságra hoztam, de midőn engem meggyaláznai, megkisebbiteni törekszik Rakovszky ur, hogy ezzel politikai célt érjen el, akkor hallgatnom nem lehet.

Ez volt a Bánffy bukásának története — Széll Kálmán előadása szerint. Ezeket elmondván, szokása szerint lírai akkorddal fejezte be a szónoklatot Széll s azután — azután nem sokára ő maga is megkóstolta a bukás keserű ízét.

Bánffy az ellenzéken.

Amikor a miniszterelnökségtől visszalépett, a király magyar főudvarmesterévé nevezte ki Bánffy Dezsőt, aki elsőnek töltötte be ezt az új közügyi méltóságot. Egy ideig visszavonultságban, mint később ő maga írta egyik cikkében, „izoláltan” élt Bánffy. A Széll-kormány klerikális és nemzetellenes irányzata azonban csakhamar a küzdők sorába szólította Bánffyt. Első ellenzéki föllépte az volt, amikor 1902-ben mint a főrendiház tagja, az utlevek horvát szövege ellen szólalt fel. Ezután publicisztikailag — leginkább a Pesti Napló-ban — kezdett működni. Bánffy, akiről feneketlenül gyűlölködő ellenfelei azt hitték, hogy immár örök időkre skartba van téve, feltámadt. Amikor Széll Kálmán 1903-ban megbukott és a király tizenkét államférfiut fogadott a budai Várban, hogy a válság megoldásánál tanácsukat kikérje, már senki se csodálkozott rajta, sőt mindenki természetesnek találta, hogy Bánffy Dezső is közöttük volt. Amikor Tisza István lett a miniszterelnök, az igyekezett Bánffyt a maga számára megnyerni. De Bánffy, aki időközben a gazdasági önállóság híve lett, hallani sem akart arról, hogy az iránta oly hálátlanak mutatkozott szabadelvű pártba belépjen és hogy a Tisza-féle kibontakozásban résztvegyen. Tisza kormányzásával egyáltalán nem volt megelégedve és 1904 telén, miután egy publicisztikai kötetben, melyhez Eötvös Károly írt előszót, lefektette a nemzeti politikáról vallott alapfogalatait, „Uj párt” néven politikai pártot alapított. Mielőtt még ő maga képviselő lett volna, már három képviselő akad: Eötvös Károly, Hock János és Öváry Ferenc, aki pártjába belépett. Amikor pedig ugyanaz év tavaszán Szeged város I. kerületének — a gróf Tisza Lajos régi kerületének — mandátuma megüresedett, ez az oly hosszú időn át kormánypárti kerület a szabadelvűpárti jelölt, Rónay Jenő ellen őt választotta meg képviselőnek. Alig hogy Bánffy bejutott a parlamentbe, ott az ugrai levél folytán erős parlamenti harc tört ki, amelyben Bánffy már mint vezér küzdött. November 18-án, amikor a Percel-féle csiny estéjén az ellenzék szövetkezett, Bánffy bejutott a vezérlő bizottságba. Az 1906-iki januári választáson a Bánffy-féle új párt tizenkét emberrel — közöttük volt báró Wesselényi Miklós, a mostani koronaőr — jutott be a parlamentbe. A bécsi és budai kihallgatások során akkor, amikor Kossuth Ferenc először jutott a király elé, az uralkodó Bánffyt is többször fogadta. Bánffy végigharcolta a nemzeti küzdelmet és csak 1906. tavaszán, amikor a koalíció

politikája már teljes csődött mondott, lépett ki onnan. A koalícióból és a vezérlo bizottságból való kilépését a híres szegedi levélben jelentette be Kossuth Ferencnek, a koalíció elnökének. Amikor a koalíció uralomra jutott, ő a képviselőházban bátran küzdött az egyedül hatalmas koalíció reakciós politikája ellen. A gróf Khuen-Héderváry-kormány alatt is ellenzéken maradt. 1910-ben elnöke lett a választói jog ligájának és a választói jog társadalmi propagálására alakult Reform-Klubnak. (Itt említjük meg, hogy amikor az antiszemitizmus nagy volt az országban, tíz év előtt, ő állott az üldözött román zsidókat segélyző komité élére s 1903-ban elnöke lett a Lipótvárosi Kaszinónak.) Utolsó képviselőházi beszédét az önálló bank érdekében mondta el. Az e beszédet követő hírlapi reflexiókra a Pesti Naplóban válaszolt. Ez volt utolsó előtti cikke.

Bánffy és Szeged.

Báró Bánffy Dezső mint ellenzéki politikus tulajdonképpen akkor lépett aktivitásba, amikor Szegeden újpárti programmal képviselőnek választották. Ez 1904 május 31-én történt. Szeged városa első kerületében, amely valamikor híres kerülete volt gróf Tisza Lajosnak és amely addig a napig mindig kormánypárti volt, a képviselői mandátum megüresedett, mert a kerület legutóbbi képviselőjét, dr. Lázár Györgyöt a szegediek polgármesterré választották. Ekkor lépett fel Szegeden Bánffy. Jelöltsége nagy, országos szenzáció számba ment. Programbeszédeire, amelyekre leginkább Eötvös Károly és Hock János kísérték el, seregestől jöttek el a választók és különösen a szegényebb néposztály körében tett nagy hatást, hogy a volt miniszterelnök ellenzéki programmal, különösen az önálló vámtérületet követelve lép föl. A kormánypárt — Tisza István volt akkor a miniszterelnök — nagy presszióval dolgozott Bánffy ellen, ámbar az ellenjelölt megválasztásában nem volt valami igen szerencsés, Rónay Jenő volt főispánt léptette föl, aki a Délvidéken kedvelt ember volt, de nem volt az az országos név, amely egyedül szállhatott volna szembe Bánffyval. Így történt azután, hogy Bánffy a kormánypárti Rónayval és egy Becsey Károly nevű függetlenségi jelölttel szemben is abszolút többségbe jutott. Az izgalmas választáson

Bánffy Dezső	933
Rónay Jenő	768
Becsey Károly	50

szavazatot kapott és így Bánffy 115 szótöbbséggel győzött.

A választás nagy és kedves izgalom közepette folyt le. Az egész napon át Hock János és Szemere Attila vezették az urnák elé a nagyszámu és a győzelemben feltétlenül biztos Bánffystákat. Már délben oly biztosnak látszott Bánffy győzelme, hogy a délutáni vonattal leutazott Szegedre. Már Pesten a pályaudvaron ovációkkal fogadták a Szegedre készülő Bánffyt és az ováció nem maradt el a vidéki vasuti állomásokon sem, ahol nem egy vasutast (a vasutasztrájk éppen akkor ért véget) lehetett látni Bánffy-féle kortes-tollal. Szegeden óriási néptömeg várta Bánffyt, a Kossuth-nótát énekelték és Kossuth Lajos neve helyett mindenütt a Bánffy Dezsőit illesztették bele. Ez a nap volt talán a legszebb Bánffy egész életében.

A szegediek azután is híven kitartottak Bánffy mellett. A koalíciós kormány ellen, a Khuen-kormány ellen is őt választották meg, aki felfrissítette a nagy magyar alföldi várost, maga is felfrissülve és új energiákhoz jutva ott.

A Bánffyak.

A Bánffy-család nem homo novus a közpályán. Talán nincs egyetlen család sem mai arisztokráciánkban, amely az országos szereplés régiségében vetélkedhetnék vele. Az Esterházyak a XVI. század végén, a Károlyiak a XVII. század derekán még csak benepposszionatus, azaz jó birtokos nemesek. A Bánffyak jelentős szerepet játszanak már az Árpádok alatt. Igaz, hogy Bánffy Lukács esztergomi érseket, azt a nagy papot, akit halála után egyháza kanonizáltatni akart; azt a legális érzésű magyart, aki egy másútan két királytól tagadta meg a koronázást, mert ragaszkodott az elsőszülöttség jogán való örökösödéshez, nem reklamálhatja magának a család, ha a Bánffyak az orlamundeni Haholdtól származnak, s ha Hahold komes csak a XII. század derekán költözött Magyarországra. A középkori genealogia nem éppen világos és nem is mindenben megbízható tudomány.

A családfakészítők szerették a római ősokeket, a mitikus idöket. Egy hagyomány a Bánffyakat Réma elözött királyaitól, a Tarquiniusoktól származtatja. Egy más hagyomány a család ősapjává Tuhutumot, Erdély meghódítóját teszi. Ha Tuhutum volna a törzs, a Bánffyak vérokonságban állanának az Árpád-királyokkal; mert Tuhutum unokája, a „csodaszép és férfias” Sarolta, Géza fejedelem felesége, Szent István királyunknak volt az anyja. Világos, hogy ez a romantikus családja koholmány. Az ellenben bizonyos, hogy a család IV. Béla alatt, a tatár invázió idején már tagja a magyar oligarkának Buzád név alatt. Az ő fészkek Zalában lehetett, ott áll ma is Hahót község és ott állott 1234 óta a boldog Margit tiszteletére emelt hahóti monostor. Egy Buzád már előbb a XII. század végén vezérkedett a görögök ellen viselt háborukban; egy más Buzádot pedig imádkozás közben, házi oltára előtt koncolnak föl a tatárok. A Bánffy nevet a XIV. század eleje óta viselik. Egy ősiük a horvát-szlavon báni méltóságot viselte és innen nevezték el fiait Bánffyoknak.

A magyar história a XIV. század óta ismer alsó-lendvai, bolondóci, tallóci és losonci Bánffyakat, de a négy ág között a vérség kötelékét hitelesen kimutatni lehetetlen. Az körülbelül bizonyos, hogy a tallóci Bánffyak horvát család volt és már a XIV. század folyamán kihalt. Nem sokkal élte túl az alsó-lendvai Bánffy-család sem. Az országos dignitásokat az alsó-lendvai és a losonci ágak adták. Az Anjouk Zsigmond, Hunyadi János kormányzósága idején a család előkelő szerepet játszott a magyar históriában. Cilleynek egy Bánffy a cimborája Hunyadi János ellen viselt harcaiban. Mátyás király számára Beatrixnek, az aragoniai király leányának a kezét egy Bánffy Miklós kéri meg.

Erdélyben a XIV. század eleje óta laknak a Bánffyak, jelentősebb szerepet azonban csak a XVII. század óta játszottak. Bánffy Dénes sógora volt az utolsó erdélyi fejedelemnek, Apaffy Mihálynak. Teleki Mihály intriguái nota infidelitatisba keverték és vérpadra került. Az egykori krónikások azt írják, hogy Bánffy Dénes osztrák uralmat akart Erdélybe csempészni s azért lítették el a fejét. A valóság azonban az, hogy utjában állott Teleki Mihálynak. Ez a nagy politikus Béli Pállal, a „nehéz székely”-lyel, eltette láb alól Bánffy Dénest; azután Béli Pálnak szerzett örökös szállást a stambuli Jedikulában.

Amikor Erdély meghódolt az osztrák uralomnak, első gubernátora a lefejezett Bánffy Dénes fia, Bánffy György lett. A Bánffyak nagy vagyonát ő szerezte és ő kapta a grófságot. A család ez az ága utóbb, Mária Terézia alatt, kaizolizált és a mult század végén adott Erdélynek még egy kormányzót. A katolikus Bánffyoknak azonban századunk derekán magvuk szakadt.

Bánffy Dezső az erdélyi Bánffyak református ágából származik, amely a mult század ideje óta báró.

Ez a házagos genealogia nem szolgáltat semmi atavisztikus jellemvonat. Bánffy Dezső individuális és politikai karakteréhez. Annnyit azonban mégis bizonyít, hogy a Bánffyak félezer év óta kisebb-nagyobb idöközökben országos szerepet játszottak. Az Árpádokon kezdve dignitáriusokat adott a család a magyar királynak. A mult század elején egy Bánffy még csak Erdélyt kormányozta, a végén egy más Bánffy egész Magyarországot. És ki merne kezeskedni arról, hogy mert Bánffy Dezső dignitást vállalt a magyar királyi udvarban, hát lezárta politikai pályafutását?! Ez a passzivitás talán nem volna sem üdvös, sem kívánatos.

PESTI NAPLO.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Podmaniczky-utca 12.

1911 május 16-án új előfizetést nyitottunk a Pesti Naplóra. Kérjük azokat a t. olvasóinkat, akiknek előfizetése május 15-én lejárt, méltóztassanak a megújításról idejekorán gondoskodni, hogy a lapot akadálytalanul kiadhessük tovább.

Pesti Naplo előfizetési ára:

a magyar korona országaiha, Ausztriába és Bosznia-Hercegovinába:

Egy hónapra . . . 2 kor. 40 fill.

Negyedévre . . . 7 kor. — fill.

Félévre . . . 14 kor. — fill.

Egész évre . . . 28 kor. — fill.

A „Divatszalon”-nal együtt negyedévre 9 kor.